

A mentorálás és társadalmi támogatás szerepe a reziliencia és iskolai teljesítmény támogatásában

Hedviga Hafičová, Tatiana Dubayová, Edina Kovács, Tímea Ceglédi & Martin Kaleja: Mentor and Social Support as Factors of Resilience and School Success: Analyses of Life Narratives of University Students from Marginalized Roma Communities

Hafičová, Dubayová, Kovács, Ceglédi és Kaleja 2020-ban megjelent *Mentor and Social Support as Factors of Resilience and School Success: Analyses of Life Narratives of University Students from Marginalized Roma Communities* című könyve a marginalizált közösségből származó roma diákok mentorálásával kapcsolatos tapasztalatok vizsgálatát mutatja be három visegrádi országban: Szlovákiában, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon.

A könyvet kezünkbe véve egy vékony, ám terjedelme ellenére jelentős könyvvel ismerkedhetünk meg. Mielőtt elolvasnánk a címet, a borítón különféle szavak fogják meg tekintetünk – tisztelet, motiváció, megbecsülés, elfogadás, támogatás, rugalmasság –: ezek a szavak nemcsak a könyv címéhez, hanem a benne lévő kutatás egészéhez szorosan kapcsolódnak.

Az öt szerző jelenlegi könyve kutatómunkájuk eredményeit mutatja be. Ugyanakkor egy különleges célja is van, amire a szerzők is felhívják a figyelmet. A kutatók célja az volt, hogy rámutassanak: a hátrányos helyzetű fiatalokat támogató programok jelentős része nem esett át tudományos értékelésen, azaz habár minden bizonnyal pozitívan hatnak támogatottjaik fejlődésére, hiányoznak az ezt alátámasztó tudományos bizonyítékok. A jó gyakorlat

bemutatása mellett munkájuk arra is ösztönözheti az ezen a területen dolgozó szervezeteket, hogy hosszú távon fontolóra vegyék a programjuk hatékonyságának szisztematikus értékelését. A szerzők teljes képet kívánnak alkotni a szlovák, a cseh és a magyar mentorhelyzetről, illetve elemzik a társadalmi támogatás formáit és funkcióit a marginalizált közösségekből származó roma diákok életében az egyetemig megtett útjuk során. Háttérrel kívánnak biztosítani az iskolai mentorálás hivatalos megalapozásához. Emellett céljuk volt a szakemberek közötti diskurzus elindítása a támogató mentorszemélyek oktatásában és tanulmányi eredményességében betöltött fontos szerepéről és funkciójáról.

A roma kisebbség helyzete a mai napig kedvezőtlenül alakul. Jellemző körökben a tartós munkanélküliség magas aránya, a segélyek, szociális támogatások, a szegénység, az iskolai és társadalmi szegregáció. Talán az az álláspont, hogy a roma tanulók iskolai sikeressége csak olyan összetett programok keretében javítható, amelyek a pedagógiai eszközök fejlesztése mellett a szülők képzésére, foglalkoztatására, az életkörülmények javítására is kiterjednek, teljes mértékben elfogadható. Úgy gondolom, hogy minden tanuló része kell, hogy legyen a nemzet jövőjének, bármilyen megbélyegzés nélkül. Esélyt kell

adnunk a roma tanulóknak, hogy fejlődni tudjanak, és kitörjenek abból a hátrányos helyzetből, amibe beleszülettek. Nem csak országunk, hanem minden ország jövőjének szempontjából fontos, hogy a hátrányos helyzetben élő fiatalok is lehetőséget kapjanak a jövőjük építésére.

A kötet stílusa követi a tudományos kutatásokkal szemben támasztott stilisztikai elvárásokat: eredményeit megfelelő módon prezentálja, a megfogalmazások pontosak, a legapróbb részletekbe menőkig precízek.

A kötet hat fejezetben járja körül, hogy milyen mentori és társadalmi támogatásban részesültek az említett fiatalok. Az első fejezet a mentorálás céljáról, típusairól és folyamatairól szól, elméleti bevezetést nyújt az olvasó számára a további fejezetek könnyebb érthetőségéhez. A második fejezet Szlovákia marginalizált közösségeiből származó roma tanulók mentorálását mutatja be. A harmadik fejezet ugyanezt teszi a Cseh Köztársaság vonatkozásában, a negyedik fejezet pedig szintén ezt vizsgálja Magyarországon. Az ötödik fejezet a marginalizált közösségekből származó roma tanulók sikerességéről, szociális támogatásukról, mentorálásukról szól. A hatodik fejezet pedig összegzik a szerzők a tapasztalatokat.

Az összehasonlító kutatás módszertana a következő volt. Elsőként a felsőoktatásban tanuló, sikeresnek tekinthető hátrányos helyzetű hallgatókat kerestek meg, majd megvizsgálták, hogy milyen támogatás segítette őket ehhez a sikerhez. A kutatásban mindazon hátrányos helyzetű tanulót sikernek tekintettek, aki már diplomaszerezés közelében járt. A kutatók hólabdamódszerrel gyűjtöttek résztvevőket a félig strukturált interjúkhoz, amelyeket 2019 májusa és szeptembere között folytattak le.

A szerzők próbálják megállapítani, hogy milyen szerepet játszanak a mentorok a hátrányos helyzetű roma tanulók életében, akiket két fő kategóriába sorolnak. Az egyik a gyermekkori elsődleges környezetben szerepet játszó személyek, a másik pedig az iskolai környezetben megismert

támogató személyek. A családtagok nyújtják mindazt az érzelmi és instrumentális támogatást, ami az egyetemig kíséri őket. Azonban az egyetemi évek során csupán csak érzelmi támogató forrásként emlegetik a megkérdezettek a családot. Közülük az anya személye az, aki leginkább hozzásegíti őket az egyetemen nyújtott teljesítményükhöz is, bár a származási család a felsőoktatási tanulmányokban már nem tud segítséget nyújtani a szerzők szerint, tehát az anya támogató szerepe itt igen csekély. A család struktúrája korrelál az oktatás indikátoraival, köztük a tanulás iránti attitűddel és elkötelezettséggel. A szerzők konklúziója megfelel más kutatók eredményeinek: ha a szülők nem tartják fontosnak az iskolai sikerességet, akkor a gyermeküknek sem lesz fontos, s azt csupán kötelezően teljesítendő formalitásnak vélik. Az egyetemi éveket illetően a megkérdezettek az érzelmi támogatást emelték ki: amennyiben érzelmi támogatást nyújtott egy oktató, úgy nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a véleményének és az értékelésének is. Megállapították továbbá, hogy ugyanakkor a hátrányos helyzetű, kiemelkedő teljesítményű hallgatók érzékenyebben reagálnak a tanár értékelésére, mint más diákok. A szerzők szerint a környezeti faktorok magukban hordozzák a kirekesztés magasabb kockázatát, a nehezebb koncentrációt és az érzelmi egyensúly hiányát. A fókuszban az olyan kockázati tényezők állnak, mint a szegénység, a család kulturális háttere, a kisebbség, az iskola mint biztonságos környezet, a roma származás és az iskolai sikertelenség. A kettős kívülállóság jelensége tipikusan középiskolában jelenik meg: otthon nem értik meg a reziliens tanuló iskolai problémáit, az iskolában meg az otthoni problémáit; úgy is fogalmazhatnánk, hogy túl szegény az ilyen tanuló ahhoz, hogy a nem roma társaihoz csatlakozzon, de túl okos ahhoz, hogy a roma társaival megtalálja a közös hangot, tehát igazából kívülállónak érzi magát mindkét csoportban. A megkérdezettek sajátosságaként emelték ki a szerzők az adaptációs jelenséget, miszerint a problémák és a nehéz idők kezelése hasznukra

válk a későbbi problémák megjelenése esetén. A legfőbb kihívást a fenyegetettség és az igények felismerése jelenti a megkérdezett sikeres roma tanulók számára. Ezen kívül fontos kiemelni azt is, hogy a későbbiekben ők maguk is mentorai szeretnének lenni a hozzájuk hasonló sorsú tanulóknak.

A szerzők tíz konklúziót soroltak fel a kötet végén. Elsőként megállapították, hogy a kisgyermekkorai támogatás mind a családon belül, mind az óvodában, mind pedig az általános iskolában fontosnak bizonyult a tanulók későbbi sikereit tekintve véve. Második konklúzióként megállapították, hogy kritikusak a középiskolai évek, amikor a rasszista támadások leginkább érték őket, és kívülállónak érezték magukat. Harmadikként megállapították, hogy támogató személyek hálózatát alakították ki a sikeres roma tanulók annak érdekében, hogy be tudjanak illeszkedni és jól tudjanak teljesíteni az egyetemen. Továbbá megállapították, hogy tanulmányaik alatt hiányolták az anyagi támogatást és ösztöndíjat mint külső motiváló tényezőt. A tanulmányokat érintő döntéshozatal folyamatában fontos szerepet játszottak a támogató személyek, ugyanakkor a családtagokon kívüli támogató személyek jelenléte hosszú távon megszűnt. Megállapították még, hogy a pozitív énkép jelensége az, ami segített átlendülni a nehéz időszakon, ezért fontos volt ennek erősítése, mely által felfedhetők voltak a tanulóknak rejlő lehetőségek. A megkérdezett, hátrányos helyzetből származó sikeres mentorált roma tanulók céljai közé tartozott, hogy maguk is mentorrá váljanak a későbbiekben. A reziliencia legfőbb forrása a támogató személy jelenléte a kritikus időszakokban. Végül az utolsó kulcsfontosságú megállapítás az volt, hogy a megkérdezettek szükségesnek tartották egy olyan

személy jelenlétét, aki irányította őket, és akihez fordulhattak tanácsért.

Kinek ajánlanám ezt a könyvet?! Először is meg kell állapítanunk, hogy rettentő nagy fontossággal bír a mai társadalmakban a hátrányos helyzetű tanulók kiemelése, segítése, támogatása, ezáltal rezilienssé válhatnak, s lehetőség adódik számukra egy sikeresebb jövő megélésére. Ez a könyv abban segíti olvasóit, hogy rádöbbenjenek, mennyire fontos lenne, és mégis milyen kevés olyan mentor áll a hátrányos helyzetű hallgatók rendelkezésére, akik segíteni tudják őket abban, hogy jelentős sikereket érjenek el tanulmányaikban, majd felnőtt életük során. Hasznos információkkal szolgálhat ez a könyv a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók támogatásával foglalkozó tudományos közösségek számára, a társadalomtudományokat, pedagógiát, szociális munkát tanulók számára, illetve mindazoknak, akik támogatók, de eddig nem voltak tudatában annak, hogy milyen fontos szerepet töltenek is be ezeknek a gyerekeknek az életében.

Hafičová, H., Dubayová, T., Kovács, E., Ceglédi, T. & Kaleja, M. (2020). *Mentor and Social Support as Factors of Resilience and School Success: Analyses of Life Narratives of University Students from Marginalized Roma Communities*. Ośrodek Wydawniczo-Poligraficzny „SIM” Hanna Bicz.

Rusznák Anett

Debreceni Egyetem
Humán Tudományok Doktori Iskola

Pusztai Gabriella

Debreceni Egyetem
Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

Támogatás

A Kulturális És Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-I-DE-449 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Irodalom

Ceglédi, T. (2012). Reziliens életutak. *Szociológiai Szemle*, 22(2), 85–110.

Ceglédi, T. (2019). *Ugródeszkán, Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felsőoktatásban*. Kapitális Nyomdaipari Kft.

Pusztai, G. & Engler, Á. (2014, szerk.). *Comparative Research on Teacher Education*. Verbum.

Pusztai, G., Engler, Á. & Revák Markóczy, I. (2015, szerk.). *Development of Teacher Calling in Higher Education Nagyvárad-Budapest*. Partium Press – Új Mandátum.